

a proper and stable rules, as opposed to the general field of culture, has always focused on human activities.

Frame culture of each nation, on the one hand, is in a constant state of movement, on the other — is characterized by relative stability. Therefore, each state corresponds to the base frame model of culture that formed around its core — this component, which largely determines all other components and manifests itself in unique, sustainable livelihoods frames, shapes identity, the mentality of the media and on this basis can provide a culture separate cultural entity. In this frame the core of culture, in our opinion, is the focus on individual or collective values, which, in turn, creates a society individualistic or collectivist mentality of the person shown in the focus on personal fulfillment and achievement of personal success, or to achieve collective success and commitment to social solidarity.

It is proved that frames Eastern culture taught people to be dependent on society, or fate, focus on goals of spiritual self or community service in achieving collective success. Western culture in shaping human frames independent creator of their own destiny with a focus on individual achievement, more material success. We should distinguish between western purely individualistic mentality, which is most evident in the US and European, combining moderate individualism and healthy pragmatism, considering the material well-being as a means for full life. Just this frame culture is most relevant Ukrainian mentality and rationalizes the most success in today's globalize world.

Key words: *cross-cultural analysis, success, frames, mentality, individual success, collective success.*

УДК 316.61+323.2

Г. Г. Уджмаджурідзе, аспірант

МІСЦЕ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ У САМОІДЕНТИФІКАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ ОСОБИСТОСТІ

Стаття присвячена визначенню місця феномену політичної участі у самоідентифікаційному процесі становлення особистості. Розкривається зміст самоідентифікації з точки зору соціологічного підходу. Поняття «ідентифікація» описує процес набуття автентичності людини. «Ідентичність» виступає як усвідомлення суб'єктом належності до тієї чи іншої системи об'єктів. Аналізується зв'язок між феноменом політичної участі індивідів та політичною культурою суспільства. Визначено, що практика політичної участі засвоюється індивідами завдяки механізмам соціалізації.

Ключові слова: самоідентифікація, ідентичність, соціальна ідентичність, соціальна група, політична участь, політична культура, соціалізація, політична соціалізація.

Актуальність проблеми. Питання щодо дослідження процесу самоідентифікації людини стають дедалі значущими для сьогодення. У сучасному суспільстві життя індивідів характеризується можливістю вільного вибору професій, поглядів, місця проживання, дозвілля тощо. Результатом наявності таких широких можливостей самореалізації людини в сучасному суспільстві стала менш жорстка ідентифікація індивіда з якоюсь соціальною групою та більш складний процес визначення власної ідентичності. Тобто в сучасному суспільстві величезна кількість чинників впливає на самовизначення особистості, її місця у соціальній структурі суспільства тим, ким людина себе бачить.

Як зазначає М. Шульга, у наш час самоідентифікація виконує одразу дві функції: перша функція має зовнішню направленість, вона допомагає з фіксацією індивідом свого становища в системі суспільних зв'язків; друга має внутрішню направленість, вона: «...віддзеркалює відчуття особистістю своєї безперервності, послідовності, тривалості в часі, власної зібраності в єдину психологічну цілісність» [3, с. 52].

Питаннями ідентифікації займається низка наук, найбільш повно цими проблемами займається психологія, філософія і соціологія. Ці науки узгоджуються в тому, що процес самоідентифікації нероздільно пов'язаний із життєвим досвідом кожної людини. У великій кількості сучасних демократичних суспільств величезний вплив на процес самоідентифікації має практика політичної участі індивіда. І цей вплив є двостороннім.

В українському суспільстві така практика лише нещодавно почала впливати на самоідентифікацію громадян. До цього функціонування українського суспільства було обмежене радянськими законами та механізмами — соціальна мобільність індивідів була жорстко обмежена, сам механізм політичної участі не мав значення. Після розпаду Радянського Союзу українському населенню досі доводиться проходити через процес ресоціалізації й пристосовуватись до нових умов життя.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Соціологічний підхід щодо визначення місця практики політичної участі у самоідентифікаційному процесі становлення особистості ще не набув свого кінцевого розвитку. Зараз він усе ще оформлюється, відштовхуючись від міждисциплінарного досвіду щодо вивчення цього питання. Базуючись на цьому, були досліджені праці: С. Верби, О. Злобіної, В. Кутирьової, А. Нагорного, В. Пантіна, Н. Пашина, О. Резніка.

Мета роботи — розкрити місце політичної участі у самоідентифікаційному процесі особистості.

Виклад основного матеріалу. Самоідентифікація як процес, який безпосередньо впливає на становлення цільної людської особистості вже досить тривалий час досліджується різноманітними суспільними науками. Соціологічна наука при вивченні цього процесу робить предметом дослідження взаємозв'язки людини з навколишнім соціальним середовищем упродовж усього життя індивіда. «Специфіка соціологічного підходу до визначення процесу самоідентифікації полягає в розгляді того, як соціальне середовище впливає на самовизначення особистості» [5, с. 50]. Такий підхід дозволяє розглянути феномен самоідентифікації в її статичному та динамічному про-
явах.

Поняття «ідентифікація» розкриває та описує процес набуття автентичності особистості – визначення того, ким є людина [3, с. 51]. Найбільш близьке та взаємопов'язане поняття з «ідентифікацією» є «ідентичність». Ідентичність у соціологічному контексті виступає як усвідомлення суб'єктом належності до тієї чи іншої системи об'єктів (спільнот, груп, класів) при збереженні уявлень про цілісність та унікальність власного «Я» [5, с. 50].

Самоідентифікація кожної людини починається з формування його персональної ідентичності. Суспільні науки виділяють різні аспекти цього процесу. У сучасній соціології ідентичність та ідентифікація співвідносяться насамперед за принципом «структура — процес» [2, с. 177]. Ідентичність формується через механізм ідентифікації за певним еталоном чи зразком. «Під самоідентифікацією тут розуміється процес вибору людиною тієї чи іншої ідентичності, а також процес формування цієї ідентичності» [6, с. 29].

Ключовою ознакою ідентичності є усвідомлення «себе» як певного суб'єкта системи. Тож самоідентичність є самоусвідомленням «себе», свого місця та місця «інших» у суспільстві. Соціальна ідентичність — це усвідомлення себе як члена певних соціальних груп (родини, класу, професійної групи); політична ідентичність — усвідомлення себе як прихильника певного політичного режиму, ідеології, політичних принципів та електоральних уподобань. Також можна говорити про культурну ідентичність (усвідомлення приналежності до унікальної культури з її характерними елементами), етнічну та національну ідентичність (усвідомлення приналежності до якогось етносу чи нації і поділ її культурно-мовних традицій), релігійну ідентичність (ідентифікація людини як послідовника якоїсь релігії), гендерну ідентичність тощо.

Самоідентифікація у вузькому сенсі — це знаходження людиною свого місця у світі. У процесі ідентифікації індивід встановлює соціальні зв'язки з навколишнім середовищем, набуває необхідних навичок, знаходить свою

соціальну роль, стає членом декількох формальних та неформальних соціальних груп. Одночасно з цим соціальне середовище чинить вплив на внутрішній світ людини — у його свідомості формуються: «“Ми” — відчуття», усвідомлення своєї належності до певної спільноти людей, яке відбувається через антитезу “ми” — “вони”. Результатом цього процесу стає формування певної ідентичності особистості» [3, с. 51].

Схильність описувати себе соціальними термінами, кожен із яких означає належність до групи «ми», посилюється в процесі формування та розвитку особистості.

У процесі самоідентифікації та знаходження ідентичностей його взаємозв'язки із суспільством посилюються — індивід усе більше інтегрується у різні соціальні групи, які починають відігравати провідну роль у його житті. Категорія «ми» для особистості відіграє все більшу роль, бо членство в цих групах детермінує його положення в суспільній системі. «Відповідаючи на запитання “Хто я?”, люди насамперед зараховують себе до певних формальних чи неформальних груп у суспільстві, указують своє походження, вік, професію» [5, с. 50].

Визначення категорій «ми», «вони» та «інші» в їх соціологічному контексті ми можемо знайти в американського соціолога В. Самнера. «Ми» — це певна спільнота людей, членом якої людина є або намагається стати, група яку людина ідентифікує як «свою» (сім'я, друзі, колеги, люди зі спільними цінностями та інтересами). «Вони» — це спільнота, членом якої індивід не хоче бути. Група «інші» — це такі спільноти, про які відомо людині, але в які вона не бажає вступати [2, с. 178].

Як бачимо, у свідомості індивіда формується певне позиціонування основних суб'єктів соціальної структури суспільства. Це є важливим механізмом у процесі самоідентифікації людини, оскільки через розуміння не тільки свого положення й місця у суспільстві, а й інших, формується розуміння основ життя у суспільстві, що дає змогу: «...визначити соціальне значення свого “я”» [5, с. 53].

Таким чином, значення ідентичності у межах самоідентифікації ми можемо розглядати як: «...групову належність, яка усвідомлюється індивідом і скеровує його поведінку. Оскільки людина водночас відносить себе до різних значущих груп, ідентичність набуває багатовимірності» [2, с. 178].

Засновником теорії ідентичності є Е. Еріксон. У своїх працях він приділяв багато уваги дослідженням формування ідентичності людини і бачив її як універсальну адаптаційну структуру, як певний «...процес переходу життєвого досвіду в індивідуальне “я”» [5, с. 51]. В цьому контексті велике значення відіграла соціальна ідентичність, яка інтегрує людину в групові взаємозв'язки, робить її солідарною із соціальними, груповими ідеалами.

Під груповою ідентичністю він розумів включеність у різні спільноти, підкріплену суб'єктивним відчуттям внутрішньої єдності з такими спільнотами. Значну роль відіграє також психосоціальна ідентичність, яка дає людині відчуття значущості свого буття в рамках даного соціуму, групи [5, с. 51].

Е. Фромм у своїх дослідженнях також приділяв увагу функціям ідентифікації особистостей. Він зазначав, що співвідношення себе з певними ідеями, цінностями, соціальними групами є «...однією з провідних людських потреб, складовою самої суті людського буття» [5, с. 51]. Потреба в самовизначенні, самоідентифікації завжди була важливою потребою людини. Фромм вважав, що ця потреба вкорінена в самій природі людини, виходить із самих умов людського існування та є джерелом наших інтенсивних прагнень [5, с. 51].

Е. Гіденс у роботі «Сучасність і самоідентичність» говорить, що в сучасному суспільстві перед людьми гостро постали проблеми формування їхньої самоідентичності. Ці проблеми пов'язані із трьома визначними рисами сучасності: перша – це крайній динамізм соціальних систем — неймовірно збільшена швидкість змін усіх процесів, що наявні в суспільстві; друга — це глобалізація соціальних процесів — різні сторони світу, соціально й інформаційно залучені у взаємодію один з одним; третя — це поява особливих соціальних інститутів. У зв'язку із цим самоідентифікація людини може: «...реалізовуватися на різних рівнях — індивідуальному і соціальному, і в різних формах — національній, етнічній, культурній та інших, що відрізняються своєю спрямованістю» [5, с. 51–52].

Таким чином, ідентифікаційний процес виконує одразу дві функції для формування людської особистості: перша формує «внутрішні» орієнтири себе як цілісну психологічну особистість; друга — «зовнішні» орієнтири, що пов'язані з фіксацією свого становища в суспільній системі. У людській свідомості зароджуються категорії «Я», «Ми», «Вони», «Інші». Індивід починає асоціювати себе з певною соціальною групою, ідеологією [3, с. 52]. Його ідентифікаційна позиція проявляється й у сфері політичного — тим, за кого він голосує, яким чином проявляє свою суспільно-політичну позицію, у яких діях він готовий брати участь, які громадсько-політичні практики для нього притаманні, яким чином він доносить свої бажання та позиції до політичної еліти. Загальним терміном для таких дій та позицій індивіда є «політична участь».

Те, яким чином феномен політичної участі пов'язаний із самою самоідентифікацією індивідів, ми можемо зрозуміти зі спільної роботи С. Верби й Г. Алмонда «Громадянська культура: політичні установки і демократія у п'яти націях» (The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations). Саме ця робота дає нам змогу зрозуміти, що політична участь ін-

дивідів у всій множині її проявів є виявом політичної культури конкретного суспільства. У багатьох державах для громадян існує звична практика брати участь у голосуванні і навіть у протестних діях, але лише в країнах із громадянським типом політичної культури індивіди будуть робити це добровільно і без примусу з боку правлячої еліти. Саме добровільність політичної участі і її усвідомленість дають нам можливість говорити про те, що така участь є проявом особистісних позицій і переконань індивідів.

В умовах функціонування суспільства такі практики набуваються в ході процесу соціалізації індивідів, який передбачає нав'язування їм потреб громадянської та політичної активності. Перші допомагають людям знайти своє місце в суспільстві — увійти в певну соціальну групу; другі призначені для ефективного функціонування демократичної держави. «Громадянська культура передається в ході складного процесу, який включає в себе навчання в багатьох соціальних інститутах — у сім'ї, групі однолітків, у школі, на робочому місці і в політичній системі як такій» [1, с. 10].

Самоідентифікація як процес ототожнення індивідом себе з іншою людиною, групою, зразком відбувається в процесі соціалізації. За допомогою цього процесу індивід засвоює норми, цінності, соціальні ролі, моральні якості представників тих соціальних груп, до яких він належить або прагне належати [5, с. 50].

Е. Дюркгейм описав теорію трансляції соціальних ідентичностей. Він говорив, що різноманітні групові належності індивідів (релігійні вірування, моральні норми і принципи та ін.) становлять конструкт «соціальної сутності» особистості. Згідно з Дюркгеймом, «соціальна сутність» (тобто соціальна ідентичність) передається в процесі соціалізації від покоління до покоління [5, с. 52].

Відомий радянський учений, засновник теорії діяльності О. Леонтьєв розглядав соціалізацію як «процес народження і трансформації особистості людини в її діяльності, що відбувається за конкретних соціальних умов» [4, с. 173]. Він вважав, що свідомість людини, її особистість є похідною від її предметної діяльності, зміст якої визначається індивідуальними можливостями людини та об'єктивними соціальними умовами. Становлення особистості, за Леонтьєвим, не детермінується суто біологічними або соціальними чинниками, а є результатом активної діяльності самої людини. Отже, соціалізація є підґрунтям самоідентифікації. А соціалізований індивід, особистість — це продукт активної власної діяльності, а не просто відбиток загальних соціальних умов [7].

Первинним механізмом соціалізації є імітація. Цей механізм діє ще з дитячого віку — дитина намагається повторювати поведінку батьків, родичів,

сусідів, друзів. На наступному етапі розвитку особистості вже проходить ідентифікація людини, тобто усвідомлення належності до тієї чи іншої спільноти. Через ідентифікацію діти сприймають та засвоюють цінності, норми, зразки поведінки агентів первинної соціалізації як власні [7].

Однак нас цікавить дещо вужчий аспект соціалізації — політична соціалізація. Норми й практики політичної участі передаються індивідам через процес політичної соціалізації. Індивід може вважатися достатньо політично соціалізованим, якщо він «...пов'язаний із необхідною кількістю структурних елементів суспільства і засвоює політичний досвід соціуму, що кристалізується у політичній культурі. Політичний досвід — результати політичної діяльності всіх соціальних груп» [7].

Політична соціалізація особистості — це інтегрування індивіда у політичну систему завдяки збагаченню його політичним досвідом попередніх поколінь, зафіксованим, власне, у політичній культурі. Політична соціалізація в цьому процесі відіграє роль механізму збереження політичних цінностей і цілей системи, дає можливість зберегти наступність поколінь [7].

Найбільш ефективно інститути соціалізації впливають на людей молодого віку. Саме молодь найчастіше контактує з такими інститутами, як сім'я, школа, групи інтересів. Саме освітня система виховує основи суспільного життя молоді. Помічено, що чим вищий рівень освіченості людини, тим більше вона політично і громадсько активна: «Ті, хто володіють більш високим рівнем освіти, голосують частіше і частіше беруть участь у політиці» [10, с. 176].

Сам процес передачі норм і моделей політичної участі індивіда починається у сім'ї. Саме цей інститут забезпечує первинну соціалізацію індивіда. Якщо батьки дитини є політично активними членами суспільства — беруть участь у виборах, є членами політичної партії, проявляють громадянську активність — найбільш ймовірно така модель поведінки буде передана і дитині. «Дослідження політичної соціалізації виявило передачу політичних ідеалів і звичок між поколіннями та дослідило наслідки характеру владних стосунків усередині сім'ї на характер режиму» [9, с. 138].

Наступний етап соціалізації проходить у шкільному віці. «Усі дослідження політичної активності наголошують на міцному зв'язку між формальною освітою і політичною участю» [9, с. 141]. За цей час індивіди набувають необхідних соціальних навичок, беруть участь у шкільних організаціях і студентському самоврядуванні, набувають лідерських якостей та практикують громадські заходи. Встановлено, що молодіжна позанавчальна діяльність у добровільних асоціаціях сприяє громадянській активності у майбутньому, дорослому житті. Зокрема, найбільше заохочують майбутню

політичну участь такі види молодіжної діяльності, як участь у студентських радах, товариствах, клубах обслуговування, музичних, драматичних та релігійних гуртках [8, с. 22].

Таким чином, ми можемо говорити, що практика політичної участі нероздільно пов'язана з політичною культурою конкретного суспільства. Основним механізмом передачі політичної культури від покоління до покоління є процес політичної соціалізації індивідів, який, у свою чергу, є підґрунтям самоідентифікаційного процесу. Тобто політична участь виховується у суспільстві завдяки самоідентифікації індивідів через механізми політичної соціалізації.

Висновки. У даному дослідженні ми з'ясували, що процес самоідентифікації нероздільно пов'язаний із життєвим досвідом кожної людини. У великій кількості сучасних демократичних суспільств значний вплив на процес самоідентифікації особистості має практика політичної участі індивіда. І цей вплив є двостороннім. Самоідентифікація кожної людини починається з формування його персональної ідентичності. У сучасній соціології ідентичність та ідентифікація співвідносяться насамперед за принципом структура — процес.

У процесі ідентифікації індивід встановлює соціальні зв'язки з навколишнім середовищем, набуває необхідних навичок, знаходить свою соціальну роль, стає членом декількох формальних та неформальних соціальних груп. У процесі самоідентифікації та знаходження ідентичностей його взаємозв'язки із суспільством посилюються — індивід усе більше інтегрується у різні соціальні групи. Ідентифікаційний процес виконує одразу дві функції для формування людської особистості: перша формує «внутрішні» орієнтири себе як цілісну психологічну особистість; друга — «зовнішні» орієнтири, що пов'язані з фіксацією свого становища в суспільній системі. У людській свідомості зароджуються категорії «Я», «Ми», «Вони», «Інші».

Самоідентифікація як процес ототожнення індивідом себе з іншою людиною, групою, зразком відбувається в процесі соціалізації. За допомогою цього процесу індивід засвоює норми, цінності, соціальні ролі, моральні якості представників тих соціальних груп, до яких він належить або прагне належати.

Практика політичної участі нероздільно пов'язана з політичною культурою конкретного суспільства. Основним механізмом передачі політичної культури від покоління до покоління є процес політичної соціалізації індивідів, який, у свою чергу, є підґрунтям самоідентифікаційного процесу. Тобто політична участь виховується у суспільстві завдяки самоідентифікації індивідів через механізми політичної соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алмонд Г. Гражданская культура и стабильность демократии / Г. Алмонд, С. Верба // Полис. – 1992. – №4. – С. 122–134.
2. Злобіна О. Громадянський простір України: ступінь ідентифікації та чинники консолідації / О. Злобіна, О. Резнік // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2006. – №2. – С. 177–194.
3. Кутирьова В. І. Політико-ідеологічні самоідентифікації українського студентства: динаміка та актуальний стан / В. І. Кутирьова // Український соціум. – 2013. – №4(47). – С. 51–60.
4. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
5. Нагорний А. І. Самоідентифікація як спосіб запобігання особистісній кризі / А. І. Нагорний // Держава та регіони. Серія Соц. комунікації. – 2010. – №2. – С. 50–57.
6. Пантин В. И. Политическая и цивилизационная самоидентификация современного российского общества в условиях глобализации / В. И. Пантин // Полис. – 2008. – №3. – С. 29–39.
7. Пашина Н. П. Формування політичної ідентичності в процесі соціалізації особистості у сфері політики [Електронний ресурс] / Н. П. Пашина // Політолог. записки. – 2011. – №4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Polzap_2011_4_16.pdf. – Заголовок з екрана.
8. Резнік О. С. Членство у громадських організаціях як кооперативна практика / О. С. Резнік // Укр. соціум. – 2009. – №2 (29). – С. 22–33.
9. Burns N. The private roots of public action: gender, equality, and political participation [Text] / N. Burns, K. Schlozman, S. Verba. – Cambridge : Harvard University Press, 2001. – 480 p.
10. King G. Designing social inquiry: scientific inference in qualitative research [Text] / G. King, R. Keohane, S. Verba. – Princeton : Princeton University Press, 1994. – 247 p.

МЕСТО ПОЛИТИЧЕСКОГО УЧАСТИЯ В САМОИДЕНТИФИКАЦИОННОМ ПРОЦЕССЕ ЛИЧНОСТИ

Уджмаджуридзе Г. Г.

Статья посвящена определению места феномена политического участия в самоидентификационном процессе становления личности. Раскрывается содержание самоидентификации с точки зрения социологического подхода. Понятие «идентификация» описывает процесс приобретения аутентичности человека. «Идентичность» выступает как осознание субъектом принадлежности к той или иной системе объектов. Анализируется связь между феноменом политического

участия индивидов и политической культурой общества. Определено, что практика политического участия усваивается индивидами благодаря механизмам социализации.

Ключевые слова: самоидентификация, идентичность, социальная идентичность, социальная группа, политическое участие, политическая культура, социализация, политическая социализация.

THE PLACE OF POLITICAL PARTICIPATION IN THE PERSONALITY' SELF-IDENTIFICATION PROCESS

Udzhmadzhuridze G. G.

The article is devoted to definition of the place of political participation phenomenon in the process of individuals' self-identification formation. The author emphasizes the urgency of studying this issue in the conditions of modern society. The content of self-identification concept from the perspective of the sociological approach is examined. In modern society the life of individuals is characterized by the possibility of free choice of professions, beliefs, leisure, etc. In other worlds a huge number of factors effect on the person's self-identification, on the view how person determinate himself in the society.

The article says that the concept of «identification» is describes the process of acquiring of human authenticity. The «identity» term is described as an awareness of the subject of his belonging to one or another system of objects. In modern sociology the identity and identification terms are correlated primarily on the structure-process principle. It can be said that self-identity is the awareness of «My-self» and designated of «others» in the society.

It is tracked that in the process of identification the individuals establishes their social ties with the social environment, acquires the necessary skills, finds their social role, becoming a members of several formal and informal social groups. At the same time the social environment influence on the inner world of person — in his mind forming «We-feeling», the awareness of belonging to a certain community of people. It is found out that the need for self-determination, self-identification has always been an important human need of life.

The article says that the work of G. Almond and S. Verba allows understanding that the political participation of individuals across all of its manifestations is a manifestation of the political culture of a particular society. In many states there is a usual practice for the citizens of voting and even protest actions, but only in countries with civil type of political culture, individuals will do it voluntarily and without coercion. It is tracked that the civic culture is transmitted during the complex process of education in many social institutions — the socialization process. Self-identification process is also occurs in the process of socialization.

The article describes that through this process the individual learns the norms, values, and social roles, moral qualities of representatives of the social groups to which he belongs

or want to belong. The author emphasises that the political socialization — is the integration of the person into political system due to his enrichment of political experience of previous generations, fixed, actually, in the political culture. It is analysed that most effectively institutions of socialization influence on young people. If parents of the child are politically active members of society — they take part in the elections, they are members of political parties, exhibit their civil activity — most likely, this pattern of behaviour would be transferred to the child. It is established that youth extracurricular activities in voluntary associations are promotes civic activity in the future adult life.

Key words: *self-identification, identity, social identity, social group, political participation, political culture, socialization, political socializa.*

